

Személyiséglélektan IV

Összeállította. dr. Pék Győző

1.és 2.előadás

Forrás:

- OWE WIKSTRÖM
A Kifürkészhetetlen ember
Létkérdések, pszichoterápia és lelkipásztorlás ANIMULA 2000

OWE WIKSTRÖM

A Kifürkészhetetlen ember

Létkérdések, pszichoterápia és lelkipásztorlás ANIMULA
2000

A vallási és egzisztenciális perspektívát mind a pszichológia, mind a pszichoterápia komoly mértékben figyelmen kívül hagyja.

Pedig a jóval és gonosszal, az értelemmel és hittel, Istennel vagy a véletlennel foglalkozó létkérdések elkerülhetetlenek, és egyedi lélektani dinamikával rendelkeznek.

Trivializálás nélkül ezeket nem lehet a mögöttük sejtett intrapszichés, emocionális vagy szociális folyamatokra redukálni.

A vallások nyelvezetei, rítusai és szimbólumai fölhívják az egyén figyelmét saját „benső” élményeinek minőségére, valamint egyidejűleg segíthetnek körvonalazni, igazolni és feldolgozni az egzisztenciális problémákat.

A **pszichoterapeutának** figyelnie kell a vallási és egzisztenciális problémákra, törekednie kell megérteni azok intrapszichés eredetét és dinamikus funkcióját, vagyis dolgoznia kell a tudattalan és a tudatos anyaggal.

A lelkipásztor feladata nem a tudattalan pszichés konfliktusok kezelése.

Helyette inkább „bizalmasa” problémájának megértésére és különösen az egzisztenciális életkérdések aktualizálására és feldolgozására kell törekednie.

OWE WIKSTRÖM valláspszichológiai modellje a következő téziseken alapul:

- Az ember – előbb vagy utóbb – szembesül bizonyos alapvető **egzisztenciális** fenyegetésekkel vagy létkérdésekkel, melyek a halálról, a bűnről, az, értelemről vagy a szenvedésről szólnak.

Ezek különleges élmények vagy hangulatok okozói lehetnek. Jellemüket meghatározza mind az egyen korai érzelmi fejlődése, mind kulturális, világnézeti környezete.

2.

Az embernek vannak olykor intenzív – misztikus -, az emberi határokat átlépő élményei.

A nagy vallási hagyományok figyelmet szentelnek ezeknek az egység- és teljességélményeknek.

3

A vallás **nyelvi világa** lehetőséget kínál az egyénnek, hogy ezen egzisztenciális és határokon kívülre lépő tapasztalatait kognitíve megszerezni tudja.

Ezáltal társadalmi legitimitásuk is megtörténik, és az egyházak és gyülekezetek jóvoltából ezek rituálisan alakot öltenek.

4

A vallásos tapasztalást ezért az embernek az egzisztenciális fenyegetettségére és a határokat átlépő élményeire adott **válasza** és az őt körülvevő kultúrának a transzcendens világot megragadni hivatott **elbeszélései és szimbolikus metaforái között** létrejövő dinamikus összjátéknak tekinthetjük

A lelkipásztorlás és a pszichoterápia viszonyáról

Úgy tűnik, nem tudjuk, miként gondolkozik és „működik” a
vallásos ember.

a szorongás az élettől,

az értelem

a valamihez ragaszkodni

a bűn,

a hit, a lelkiesség,

az imádság.

Istennel élni

Nem pusztán metaforák vagy nyelvi kódok, hanem
sokaknak a feldolgozandó, kézzelfogható valóság
részei.....

A lelkipásztorlás és a pszichoterápia viszonyáról

A pszichoterápia
térhódítása előtt, a
lelkipásztorlási
kultúra már érett
emberismerettel
rendelkezett a nyugati
világban.

Leírások a lelkivezető
és bizalmasa közötti
dialógusokról és
találkozásokról.

A **lelkipásztor** négy területre helyezte a hangsúlyt.

1.pszichikus problémák

2.tragikus létfeltételek

3.erkölcsei konfliktusok

4.lelki útbaigazítások

Újabban a gyógyító funkció egyre inkább előtérbe kerül:

elvilágiasodás, szekularizálódás

*Kétségesse válik az egyház **prófétai** funkciójának fontossága.*

Emberkép

Pszichológia: az embert
viselkedések
halmazaként írja le,
de ember nemcsak
viselkedik, hanem
cselekszik is,

alapvető erkölcsi tudata
szerint.

Ki teszi ma fel az egzisztenciális kérdéseket?

„**Ki is valójában az ember ?**”(ontológiai kérdés)helyett csupán azzal foglalkoznak, hogy miként működik?

A funkcionális kérdések:

az attribúció, a „**hogyan**” kérdései,

működési feltételek,

az észlelés,

az átmeneti tárgv

a felettes-én,

az ellenállás,

a „csúcs-élmények” hogyanja lassacskán teljességgel elfeledtetik az **esszenciáról** szóló kérdéseket:

Mi az ember szándéka és célja, ki ő valójában?

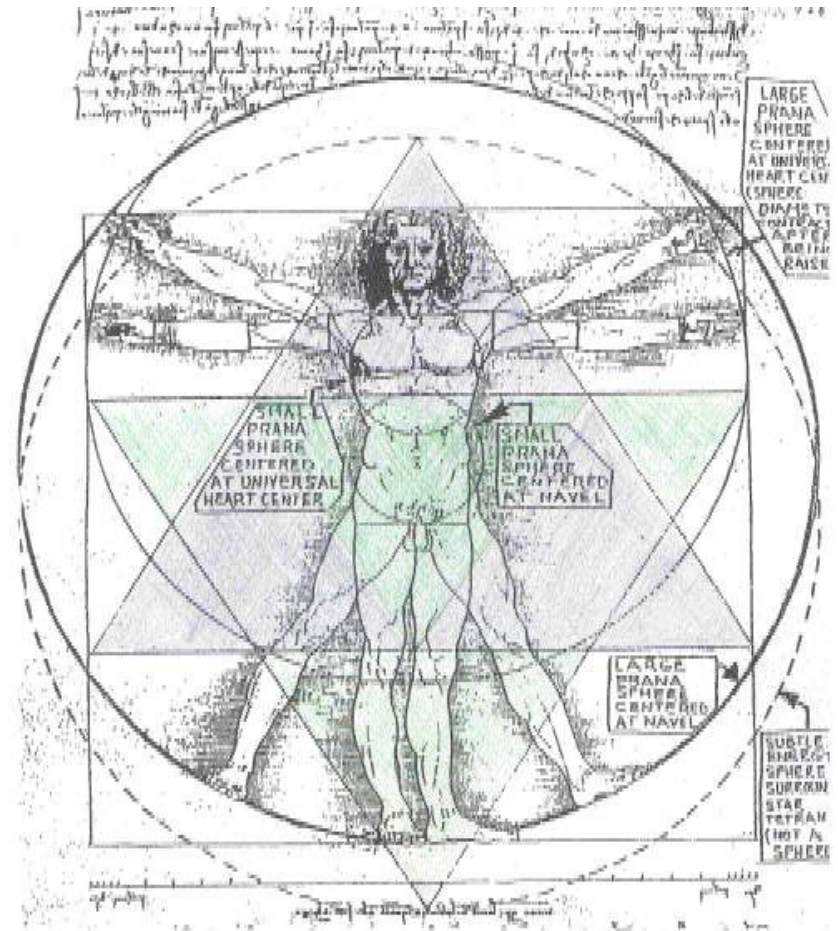
A pszichológusok és terapeuták legfőbb feladata nem a vallási , világnézeti kérdések megvitatása.

De: A pozitivist kutatási (magyarázó) szemlélet mellett létezik hermeneutika, humanisztikus (megértő) szemlélet is.

Tudományos és *művészi* megközelítések ellentétessége

Reneszánsz képzési idea

Harmonikus egység a **három elem**, az ember kultúrateremtő képességének három megjelenése, a *filozófia*, a *tudomány* és a *művészetek* között.

Egyensúlyzavar

A filozófia és a művészet (egyéni valóság szemlélet)=állandó megújulás

Tudomány=állandó növekedés, - mennyiségileg - a filozófia és művészetek fejére nő

Megsemmisüléssel fenyegeti a humanizmus lényegéhez tartozó egyetemes képzési szemléletet

Vallási mítoszok szerepe

Tartalomgazdag, erővel teli, mélyreható nyelvi konstrukciók.

A kollektív kulturális élet generációi hozták létre

Nem élhetünk képek, fogalomrendszerek, szimbólumok és archetípusok nélkül.

(Mandalák a „Legyen Ön is milliomos”-ban)

Egy ember sem képes önmagát tartósan a kémiai-fizikai erőjének konglomerátumaként értelmezni.

Miért vallásos az ember?

A valláslélektan a bölcsészet és a társadalom-, illetve viselkedéstudományok határmezsgyéjén helyezkedik el.

Pszichológusként vajmi kevés az esélyünk arra, hogy a valóság „mint olyan” közelébe férközzünk.

A lélektan inkább a *lelki valóságként átélt élményeket* tanulmányozza egy érthetővé tételüket célzó, többé-kevésbé fejlett dogmatikus rendszerben.

Vallásos hajlammal születünk?

Rudolf Ottó: „szentséges iránti öröklött érzék”

Friedrich Schleiermacher: a vallás gyökere „az abszolút függés érzése”

Mircea Eliade: A vallásos tapasztalásban van valami „sui generis” eltörölhetetlenül egyedi.

Évszázadokon át hasonlóak a lelki élmények.

Átmeneti rítusokban (rite-de-passages) játszott szerepe
(A keresztség, a konfirmáció/bérmálás, az esküvő és a temetés)

DE: Körfolyamat: azt állítjuk, hogy az ember vallásos, mert... vallásos

Lélektani igények

A társadalomtudományos vallástudomány:
funkcionális magyarázatok:

a vallás alapvető lélektani igényeket elégít ki

1.intellektuális, kognitív igény

2.emocionális igény

3.társas motívum

4.politikai motívum

Az egyénre fókuszáló megközelítés

Freud: az ember megszemélyesíti a természeti erőket

A vallás nem más, mint az ember kívánságainak és fantáziáinak kivetülése

Abból a félelemből táplálkozik, hogy esetleg egyáltalában nincs semmi a tágas úrön túl...
neurotikus vagy másféle patológiás menekvés

Marx: „nép ópiuma”

Az egyénre fókuszáló megközelítés

Későbbi pszichoanalitikus kutatók:

Erik H. Erikson,

Donald W. Winnicott és

Heinz Kohut

a vallásos meggyőződésnek *erős, kreatív és önálló pszichológiai* funkciója van

Erikson: a vallás gazdag történetei és szimbólumvilága lehetővé teszik, hogy az ember kreatívan váltogathassa a racionális, logikus valóságértelmezést egy mitikusabb és teljességre törő szemlélettel

Az érettség jele.....fejleszti az identitást....

A vallásos szimbólumvilág
az egyénnek abban van
nagy segítségére –
kamaszkorában,
krízisekben, öregedése
idején és ha összetört
valami miatt -, hogy
önértelmezését és
**identitását olyasmirez
kösse**, ami nincs kitéve
társadalmi változásoknak.

Erikson: a vallás, mint „az én szolgálatában álló regresszió”

Társadalmilag és kulturálisan legitim lehetőségnek mutatkozik arra, hogy az egyén egyszerre bizonytalannak és védelmezettnek, oltalmazottnak érezhesse magát.

A tékozló fiú apja az Újtestamentum egyik legismertebb és legkedveltebb alakja (Lk 15,11-32)

Az ember felé forduló arc prototípusa

a pszichoanalitikus
fejlődésképben az
anyák s apák
kisgyermekük felé
forduló arcában
találjuk meg, mellyel
megerősítik a kicsi
bontakozó identitását
és erősítik énjét.

Az orcáját az ember felé fordító
Úr,

Mária anyai arca
szemek az ikonon,
az idealizált

Szentek sokszínűsége:

mindezek az **egységre** vagy az
óceáni érzés paradicsomi
állapotára emlékeztetnek –
arra az összetartozásra,
amelyet mindenki átélt egyszer
hús-vér édesanyjával.

Az idealizálási igény fennmaradt
és egy kulturálisan adott
Gestaltba vetül.

A meditáló ember
kozmosz élményének
lélektani elrendezése
talán a csecsemő és
az édesanya elválása
előttről származó
szimbiotikus öl
élményének felel meg

Eriksoni életciklusok

– a vallást illetően – különösen az első stádium jelentősége

gyanakvás versus ősbizalom

ifjúkor stádiuma:

identitás versus identitásdiffúzió

erény és hűség egy stabil identitáshoz
hozzájáruló ideológiához

Az integráció szakasza -transzcendentálás

ERIK ERIKSON PSZICHOSZOCIÁLIS FEJLŐDÉSELMÉLETE

BIZALOM -BIZALMATLANSÁG

0-2 év csecsemőkor. Ezt a szakaszt
Erikson az ősbizalom szakaszának
nevezi.

Winnicott

A kisgyermek a szüleihez és közelállóihoz fűződő első kapcsolatában miként alkalmazza az elsődleges „tárgyak” képét bensőjében.

A konkrét személy belső érzelmi „lenyomatának” fogalma

A korai tárgyak (szülő-reprezentációk) minden bizonnyal átszínezik az Istenről alkotott belső képet (Isten-reprezentációt)

- Winnicott ezenkívül egy sajátos teret is megfigyelt az ember élmény-világában, átmeneti térnek nevezve el azt. Ez sem nem külső, sem nem , belső; sem nem teljesen objektív, sem nem teljesen szubjektív élménymező. A gyermek ebben a térben játszik, álmodozik; akárcsak később a felnőtt, amikor színházi, művészi, szépirodalmi élményeket szerez vagy például részt vesz egy misén. Ennek a világnak objektív jellemzői is vannak (a művészi alkotás, egy film vagy egy vallási szimbólum kézzelfogható külső tárgy), ugyanakkor telis-teli van saját kívánságaink, igényeink és motívu-maink kivetüléseivel.

Pszichoanalitikus szemszögből a vallásos szertartásban, mítoszban való részvétel bizonyára valamiféle regresszió, de ez az "én szolgálatában áll".

*Szagrális regresszió*nak is nevezhetjük.

"Mégis mit jelent a regresszió?"

Freud ellen felhozott kritika :negatívnak vette, mint amit az embernek el kell kerülnie.

A későbbi pszichoanalitikus elmélet: neurotikus mellett létezik *egészséges regresszió* is: egy időben korlátozott, meghatározott, *szükséges* visszatérés egy "primitívebb" gondolkodási és cselekvési szintre.

A **felnőtt** számára a játszás és a szerepjátékok, de az istentiszteleten, misén való részvétel is - ahol szabályozott körülmények között játssza el azt a szerepét, hogy számára érthetetlen erőknak van kiszolgáltatva - "pihenés" lehet, ami után megerősödve tér vissza a hétköznapi valóságába.

- Regresszió: nemcsak a vallásnál
- A felnőtteknek szüksége van arra, hogy időnként kapcsolatra leljen önmaga "naiv" és nem-rationális részeivel. Néha magával ragadhatják érzelmi igényei, különösen akkor, ha túlságosan egyoldalúan csakis *gondolati műveleteket* végez.

A lélek egyensúlyra törekszik.

A játék és a felelősségteljes viselkedés változtatásának képessége az érettség jele.

A társadalom megszabja a regresszió *módjait*:
futballmérkőzéseken,
a pop-világ rítusaiban
a kontrollálatlan kábulatban.

AZ ÁRAMLAT-ÉLMÉNY FELTÉTELEI

Sportjátékok: A tevékenységet a lehető legtávolabbra helyezik a mindennapi lét „valódiságától”.

Roger Caillois francia pszichológus-antropológus:

agon játékok: melyek legfőbb jellemzője a *versengés*

alea: minden *szerencsejáték*

ilinx, avagy *szédülés* azoknak a tevékenységeknek a neve, melyek azáltal változtatják a tudatot, hogy széttörik a közönséges érzékelést: az ejtőernyőzés vagy a körhintázás

mimikri: az *alternatív valóság* valamilyen formáját hozzák létre, úgymint tánc, színház és általában a művészetek

agon játékok

Az angol „compete” (= versenyezni) ige a latin con +petere –ből (=együtt keresni)

A **versengés** ugyanakkor csak addig **gazdagítja** élményeinket, amíg figyelmünk alapvetően a tevékenységre összpontosul.

Ha a külső célokra figyelünk, hogy legyőzzük az ellenfelet, elkápráztassuk a közönséget szerződéshez jussunk -, akkor a **versengés inkább elvonja** a figyelmünket a tevékenységtől ahelyett, hogy ráirányítaná.

Alea-torikus játékok

A jóslás rituáléi- Szerencsejátékok

Indiánok: szétszórt megjelölt bölenycsontok

Kínaiak: leejtett pálcikák üzenetetei

Kelet-afrikai ashantik: áldozatul bemutatott csirkék

Augurok: római madárjósok, a csirkék beléből jósoltak

Ilinx tevékenységek

Szédülés

Körbe-körbe forgás

Táncoló dervisek

Sámánok

„tudattágító” drogok

Hallucinogének

Mesterséges beavatkozások, az „anyag” ára:

A tudat feletti kontroll helyett a kontroll elvesztése

Mimikri

- *A fantázia, a tettetés és a színlelés*
- Többek vagyunk annál, mint amik valójában vagyunk..
- *Istenek maszkja: azonosulás a világ erőivel*

Amikor a yaqui indián szarvasnak öltözött, egynek érezte magát a megszemélyesített állattal.

A babával játszó kislány

cowboyt játszó kislány:

A mindennapi tapasztalataik határainak kiszélesítése

A társadalmuk nemi szerepeinek elsajátítása

minden áramlat-tevékenységben közös

- a felfedezés öröme
- kreatív érzés,
- a személy egy új valóságba helyezi
- a teljesítőkéesség magasabb szintjei
- újabb tudatállapotokba jutás

az Én összetettebbé válik, fejlődik

Vallástörténeti értelemben minden kultúrában létrejöttek olyan különböző vallási szertartások, amelyek a felnőtt szereppel és a jámbor bizalommal jellemzett énkép változtatását jelenítették meg.

A **rítusokat** regresszívnek nevezni mégis félrevezető lehet.

Gyakran inkább **in -gressziót vagy pro-gressziót** jelentenek, az egyént kapcsolatba hozhatják saját személyisége mélyebb rétegeivel vagy általuk mélyebb, de a saját számára nyelvileg nem rögzített bizalomra tehet szert

Erikson az első stádium (bizalom-gyanakvás)

A gyermek **első hat hónapját** a magába zárkózottság fémjelzi

A gyermek számára az anyja nem különálló, tudatosult tárgyként létezik, hanem az ő saját részeként.

A gyermek a kellemeset az anya tápláló, meleget és stabilitást adó mivoltával azonosítja, míg a kellemetlenséget azzal, ami nem felel meg ennek. Az én határai cseppfolyósak.

Korai **mindenség-élmény**, a szimbiotikus vagy mindenhatóság-érzés= a misztika és a végtelenség-élmény lélektani gyökere

Korai mindenség-élmény

Ez jeleníti meg a jót, a mindenhatót, ami ugyanakkor nem támaszt igényeket.

Az **én beolvadása a kollektív tömegbe**,
a droghasználat eksztatikus öröme,
a magányos meditáció élménye,

Olyan életszakasz konkrét emlékét aktiválja, amelyben még elmosódtak az énhatárok.

Az örökre elvesztett egység nosztalgikus emlékként él tovább és indul virágzásnak a **misztika** teljesség-érzetében.

Teológiai kiejezések

"feloldódás az egységben",
"a mindenütt jelenlevő Isten"
vagy a misztikusok
"elveszett Paradicsoma"
hatásos képzetek.

tudattalan szinten erre az
eredeti szimbiózisra
emlékeztetnek.

- Romain Rolland: a vallás egy eredendő "óceáni érzésre" épül

Erikson az öt és tíz hónapos kora

A szimbiózisból a differenciálódás szakaszába

Kísérletezik az édesanyjával,
rövidebb időkre ki-kicsúszik az öléből,
vizsgálgatni kezdi saját testét, ujjacskáit
és a mama arcát.

Édesanyját kezdi megkülönböztetni másoktól,
kezdeti félelem az idegenektől.

A külső világ elkülönül a belsőtől.

Hat és nyolc hónapos kora között már nem mosolyog minden arcra, csupán egy bizonyosra, a pontosan körülírtra.

Ezzel kialakul a vallás egy másik részének az alapja: a ***Te-hez viszonyulás élménye***. Ennek a kapcsolati élménynek lélektani fundamentuma az anyáról való leválás és az újraközeledés, valamint a jól ismert mosoly az arcán.

A gyermek, azzal egy időben, hogy elhatárolja magát anyjától, a szimbiotikus fázis mindenhatósági fantáziáját átteszi anyjára vagy gondozójára; primitív, idealizáló fantáziájában omnipotensnek képzei őket.

Erikson: **három tényező** szerepe a felnőtt felfogásában Istenről.

speciális érzetminőség: gyermeki élmény : az anya ölében van;

a második a gyermek élménye arról, ahogyan a felé forduló figyelem, a szeretet és az anyai visszatükrözés megerősíti őt;

harmadik az elhanyagolás átéléséhez kapcsolódik.

Az **első tényezőt**, az anya közelségének élményét Erikson vallási fogalommal "szent jelenlétnek" nevezi.

Ezt a rácsodálkozás, a gyengédség, az odaadás, a szeretet és a bizalom jellemzi. Ezt a tapasztalatot egy olyan továbbra is fennmaradó "visszhangzó minőségnek" tartja, amely minden későbbi, gyengédséggel és odaadással kapcsolatos élmény alapját képezi.

Különösen a vallási, érzelmileg gazdag szertartások írják le és teremtik újra ezt a jelenlétet képeikkel, énekeikkel és imáikkal.

A **második** tényező, hogy a gyermek megtanulja felismeri anyja arcát és képes megkülönbözteti azt más felnőttekétől.

A látvány segítségével el tudja különítem az édesanyját. A mama mosolya az "elbújt-megvan" játékban megerősíti a gyermeket. A Te-viszonyban létrejön egy *Én*.

Ez a kölcsönös "színről színre" felismerés az identitás alapja, a gyermek lélektani születésének tekinthető. Azáltal, hogy egy másik szemléli és visszatükrözi, megerősödik az énképe.

Ez a kapcsolat testesül meg a vallási liturgiákban. A kozmikus vagy isteni, emberre letekintő arc és az imameghallgatás párbeszéde alapvető, legalábbis a **teista** vallásoknál.

"Az Úr fordítsa feléd az Ő orcáját, és adjon neked békességet!" (4Móz 6,26);

"Tanácsot adok, rajtad lesz a szemem..." (Zsolt 32,8);

"Ekkor megfordult az Úr, és rátekintett Péterre." (Lk 22,61);

A templomban a keresztre feszített Krisztus alakja, egy Görög otthonban vagy egy kollégiumi folyosó falán sötétlő ikon tekintete;

Vagy a lelkész utolsó kenetet vagy áldást osztó keze folyamatosan erősíti, hogy az embert szeretik, támogatják és látják.

Ezúttal azonban nem földi édesanyjára, hanem kozmikus gondviselőjére néz fel. Ez egy tekintélyesebb viszony.

A gyermeke felé forduló Mária gyöngéd arcát ábrázoló ikon
Az egyén tudattalan vágyát fejezi ki, hogy ő lehessen a
Mária mellén pihenő vagy biztonságos ölébe zárt kisdéd,

A feminizált Krisztus-kép, vagy az olajnyomatok jól fésült
Jézusa éppen ilyen érzelmi biztonságot teremtő

A vallási képek és elbeszélések kötődnek egészen korai
szeparációs élményekhez,

és ezzel egyedi ötvözetét adják egzisztenciális élménynek
és a szimbolikus kifejezésnek, vagy léptetik e kettőt
interakcióba azoknál, akik ezekből és ezekkel a
képekkel élnek.

A *harmadik* tényező:

A gyermek megtanulja elkülöníteni anyját a környező világtól, első nagyon ijesztő élményeit is megszerzi.

Rájön távollétének lehetőségére.

Anyját már nem irányíthatja mindenhatón

A korai identitásélménnyel együtt megérkezik a cserbenhagyottság lehetőségének érzése is.

Az örökre elvesztés emléke és a vágy, hogy valahogyan visszaszerezzük a későbbi lelki vagy **vallásos igény** **legfontosabb érzelmi hajtóereje.**

religio, Lactantius: megkötni, a latin ***re ligere***
igéből

Cicero: megtartani, a ***re-legere***

A szimbólum a görög ***sym_ballo-t*** idézi
=összekapcsol, egységet képez,

ellentétben a ***dia-bol-al*** vagy ördöggel, amelynek
jelentése: szétszakít

A vágy, hogy eredetünkkel összeköttessünk, reményként vagy lelki kívánságként ott él öntudatlanul mindenki benn és létrehozza azt az érzelmi hangulatot, amit a vallások világa az "elveszett Paradicsom" utáni vágyakozásként ír le.

"A nem létező országba vágyom..."

szertetett ábrázat antropomorf képei és szimbólumai;
a megtartó, védő erős kezek;
a mindenlátó szemekbe tekintés;
a természet geomorfjai,
az egység és teljesség,
a forrás vagy a végtelen menny.

*Ezek az egzisztenciális tapasztalás és a nyelvi vagy
szimbolikus kifejezés ötvözetét hozzák létre a vallásos
emberben.*

A vallási képek és rítusok azért maradnak fenn egyáltalán az emberiség és a kultúra életében, mert rendelkeznek ezzel az élmény-összefogó és feldolgozó funkcióval.

Erikson „.....Minden ideológiák közül a vallás sajátossága, hogy képes megtestesíteni és visszacsatolni a bizalom és a remény ősforrásához.

Az ember átéli, hogy elhagyatottsága legyőzetett, különleges és egyedi mivolta megerősítésre talált."

összefoglalandó

Erikson:

Az istenhit és az istenélmény az egyén szempontjából: én szolgálatában álló regresszió.

Egyszerre ad identitást, reményt és bizalmat. Megtaláljuk mögötte a szeparációtól, megsemmisüléstől, elhagyatottságtól és haláltól való félelmet.

Mindez annak a következménye, hogy az eredeti egység föladására kényszerülünk.

Éppen ezért az az istenkép a legnagyobb segítség az egzisztenciális űr ellen, amely jóságos és megenged egy rituálisan visszatérő kapcsolatot.

Fontos mozzanat!

A gyermek **megőrzi** az erre az ősbizalomra való .képességét, még amikor is, ha a biológiai anya vagy a gondoskodó/eltartó különböző okokból **szülői szerepében csődöt mond**.

Még intenzívebben fogja keresni azt és talán még "boldogabb" is lesz a kozmikus arc iránti túlon túl erős vágyában még ha neurotikus felhangok vegyülnek is ebbe.

Heinz Kohut: örökre fennmaradó "tükröződési és idealizálási igény" is értelmezhető ebből a perspektívából.

Winnicott: átmeneti tér:

önálló valóság

egy megmásíthatatlan, illuzórikus világra, a kultúrából származtatott belső valóságra irányul.

Pruyser vázlata

AUTISZTIKUS

műveletlen fantázia

omnipotens gondolkodás

kimondott szeszélyesség

szabad asszociáció

kimondhatatlan képek

hallucinációs események

egyéni szükségletek

tünetek

sterilitás

álmodás

belső tárgy (imago)

ILLUZÓRIKUS

megzabolázott fantázia

vakmerő gondolkodás

rendezett képzelet

ösztönzött kapcsolatok

verbalizálható képek

imaginatív események

kulturális igények

szimbólumok

kreativitás

játszás

transzcendens tárgy

REÁLIS

percepciós érzék

valóságvizsgálat

nehezen letagadható események

logikai kapcsolatok

"nézd és lásd meg"-referenciák

aktuális események

tényleges igények

jelzések

autisztikus

A teljesen privát világ.

Nehéz behatárolni, az álom..

amint el szeretnénk mondani valakinek az álmunkat, és a szimbólumokat egy pontosabb nyelven kellene megfogalmaznunk, az álom asszociációs tartalmának egy része abban a pillanatban eltűnik.

A hangulat nem kommunikálható.

Éppilyen képtelenség éber álmaink megjelenési formáját vagy tartalmát **teljességében** megosztani másokkal.

reális világ

mások által is megfigyelhető,
igazolható,
egy társas megegyezés funkciója,
az érzékelhető adatok és tények,
a mérhető,
oszlopokba rendszerezhető dolgok

A tárgyak, fák, utcák, szerszámok, bútorok és emberek világa. A hétköznapi nyelv számára nem olyan elérhetetlen, hiszen viszonylag eg-szerű pontosításokkal él. Ahogy azt a **józan ész** látja.

illuzórikus világ

Teljesen szubjektív álomfantázia és az érzékeink útján szerzett egyértelmű realitásélmény között helyezkedik el.

Megfelel "*a megzabolázott fantázia*" pszichés terének, ahogyan Winnicott mondja.

Amikor a gyerek egy mesét vagy egy vallásos legendát hallgat.....

Az irodalom, a tánc, a színház, a zene,

Az onnipotens autisztikus és a szigorú valóságvizsgáló gondolkodás között található tehát a "mesei gondolkodás" tere.

Kulturális örökségünk az ebben a térben munkálkodó képekben és szimbólumokban jut kifejezésre, melyek időről időre összefüggő **mítosz- és nyelvrendszerekké** fejlődtek.

Egy ilyen rendszer az egyházaké és vallásoké.

Hogyan jönnek létre az **átmeneti teret betöltő átmeneti tárgyak**?

Gondoljunk a kisgyerekekre, amikor tulajdonképpen külső tárgyat használ, de olyannyira fölruházza belső fantáziáival, hogy az már szinte a belső szükséglet és a külső tárgy összeolvadásának mondható.

Leggyakoribb a kedvenc *takaró vagy a mackó*.

A maci előtt esetleg a cucli jelentett mindent a számára. Később azonban a figyelme egyetlen takaróra vagy pelenkára irányul, vagy valami olyasmire, amit rágicsálhat és mindig vele lehet - és nem tud elaludni, ha nincs vele.

Az átmeneti tárgy azonban idővel elveszti jelentőségét.

Vajon mi okból lépnek színre ezek az átmeneti tárgyak, mi a szerepük?

Szertefoszlik az egység és a mindenhatóság illúziója, a gyerekek valahogyan meg kell birkóznia mindenhatósága elvesztésével.

átmeneti tárgy: az anyát, az anya hatalmát és az anyai biztonságot ábrázolja.

Azzal, hogy ezek az érzései egy megfogható dologba vetültek, képes lesz uralkodni rajtuk, és szükség esetén élhet velük. Többé nincs kiszolgáltatva anyja tetszésének. *A biztonság adagolhatóvá vált.*

A macit elő lehet keresni, *hózzá* lehet bújni, le lehet rakni az ágyba vagy akár szorongatva hurcolászni.

Ugyanakkor van valami paradox is az átmeneti tárgyban.

Olyasvalami, ami egyfelől létezik a gyermektől függetlenül is, ugyanakkor ő maga teremt

Az átmeneti tér átmegy a játszás terébe

Illuzórikus zóna, saját szabályokkal kialakított mintha-világ.

A megfigyelhető és a megfigyelhetetlen határán terül el.

A gyermek játékában külső tárgyakat használ, melyeket igénye szerint továbbalakít.

A kenyérmorzsából lovacska lesz, a szőnyeg veszélyes, szörnyekkel teli tengerré, a bokor egyik ága egyszer csak pisztollyá válik.

*A gyerekek népének egy távoli ország az otthona,
ez az ország egy esőcsepp, egy pocsolya.
Ezeken az országokon úsznak a fiúk hajói,
tőke nélkül szépen tova.
Ott egy lányka megy kavicsokat gyűjtve
milliónyi a kincse.
Á fák királya csendben ül az ágak közt
s a lombkorona a trónusa.
Ott egy fiúcska megy nevetve, hogy havazik.
Ott meg egy kislány épít szigetet tizenöt párnából.
Ott egy fiúcska szalad,
fagylalt lesz minden, amit csak megérint.
Mind-mind gyermekek, a titokzatos nép fiai s leányai.*

- Beppe Wolgers és Öllé Adolphson

A gyermeki világ átmeneti tárgyai helyébe *kulturális* élmények és tárgyak lépnek: drámák és regények világának fiktív alakjai, művészetek, dísz tárgyak, képek és filmek.

Ezek a művészi alkotások egyszerre valóságosak és valótlanok.

Winnicott: a *szimbólumok* előzményei az átmeneti tárgyak.

A szimbólumok a belső személyes és a külső valóságnak egyaránt részét képezik, ezért képesek közvetíteni a személyiség tudatos, tudatelőttés és tudattalan szintjei között

Ana-Maria Rizzuto: az *istenhit lélektani funkciója*

Amit a korai pszichoanalízisben imágónak vagy belső szülőképnek hívtak, azt később az angol iskola tárgyrepresentációnak nevezi.

Ezen azt a belső felfogást és tapasztalatot értjük, amit valaki kialakít magában egy, számára a korai időszakban nagyon fontos személyről. Ezek a tárgyrepresentációk egymással szimbiózisban lévő anyagot tartalmaznak

Részben a valódi személlyel kapcsolatos emlékeket, érzéseket és benyomásokat tárolják, részben azoknak a **képzelt vágyaknak adnak helyet**, hogy például milyen lehetett volna egy valóságos apa, anya stb.

("Az én apám nem olyan, mint egy igazi apa.")

A belső tárgyak kívánságokkal és igényekkel töltődnek fel. A tárgyrepresentációkat ezért nagy mértékben befolyásolja az a tény, **hogy erős érzelmek társulnak hozzájuk.**

Rizzuto: isten reprezentációk

- ***A valódi, földi szülők emlékanyaga.***

Kutatás tanúsítja, hogy az egyén istenél-ményét - istenhitének emocionális oldalát - meghatározza a szüleihez, nemcsak édesanyjához, hanem édesapjához, testvéreihez, anyai és apai nagyszüleihez stb. fűződő viszonya is.

Ennél fogva a neurotikus vallásosság gyakran szorosan összefügg egy neurotikus szülőkapcsolattal.

2 Az idealizált szülőképek.

A belső istenképre rávetül az az elképzelés, hogy a maradéktalanul jó szülő voltaképpen milyen lehetett volna. Az Isten-reprezentációban tehát van egy fantáziáit, kompenzáló elem is.

3.A gyermek grandiózus szelférzetének maradványai.

Az emlékanyag a szimbiózis gyönyörű korszakából, a paradicsomi időből és a nárcisztikus szakaszból származhat. Önmagunk reprezentációja összefügg az istenreprezentációval.

*4. Kulturális és társadalmi úton kialakult képek arról, hogy
ténylegesen ki ez az isten.*

Itt van jelentősége a vallásos hagyománynak és az
ebben a tradícióban történt szocializációnak.
("Isten az, akinek őt a szüleim és a társadalom
mondják.")

Rizzuto szerint az istenreprezentáció személyről személyre változó **egyedi alkotás**.

Nem értelmezhetjük csupán érzelmi alkotóelemeinek összességéként: úgy tűnik, önálló életet él.

Rizzuto ezért annál a hagyománynál marad, amelyik hangsúlyozza a vallásos tapasztalás jellegzetes sajátosságát.

Az istenreprezentációk képesek vigasztalni, megnyugtatni, tettekre sarkallni, erkölcsi választásokban irányítani, bátorságot adni vagy félelmet kelteni, ijedelmet szítani.

Nemcsak *gyökerezik* a szülőkapcsolatban, hanem hatni is tud e viszonyra. Isten tehát - Rizzuto terminológiájában - **élő átmeneti tárgy**.

Összefoglalás

Az egyénre összpontosító megközelítés az **egyén érzelmi fejlődéséből** indul ki.

A vallásos képek emocionális funkcióját és értékét is ebben gyökereztetni.

Ebben a fejlődésben a szimbiózis az anyával és a leválás róla képezi a későbbi vallásos tapasztalatok előfeltételét.

Az **arc** mint kapcsolati kép, akárcsak az egység és a teljesség képei, a totalitás és a szentséges jelenlét fontos szimbólumai.

Az **elveszett paradicsomot** az anya-gyermek szimbiózis utáni vágyódás képi kifejeződésének tekinthetjük.

- Az átmeneti tér a külső és belső világ közötti fontos lélektani élménymező.
Ebben a szférában a szimbólumoknak van a legnagyobb jelentőségük, melyek lehetnek egyéniek, vagy mint a vallásé, kulturális alapúak is.
- A vallásos nyelvi világ képei és szimbólumai alapvető emberi igényeket elégítenek ki, lehetővé teszik olyan egzisztenciális kérdések feldolgozását, mint amilyen a halál (a szeparáció) és a bűn (autonómia), ugyanakkor kifejezik és formát adnak a vágyakozásnak is (szimbiózis).

Van valami megkerülhetetlenül egyedi a szimbólum- és metaforahasználatban.

A szimbólumok és a metaforák nem magyarázhatók meg teljesen a szubjektivitás fogalmával, ám akkor is veszítenek a jelentőségükből, ha ezeket csak az objektív világra vezetjük vissza.